

Autorský a prekladateľský počin M. Mičaninovej považujem za plodný a podnetný tak pre náboženských, lingvistických a filozofických odborníkov, ako aj pre študentov predmetných odborov.

Štefan Jusko

PhDr. Štefan Jusko
Katedra filozofie a dejín filozofie
FF UPJŠ v Košiciach
Petzvalova 4
040 11 Košice
SR
e-mail: sjusko@inmail.sk

MICHAL CHABADA:

Ján Duns Scotus. Vybrané kapitoly z jeho epistemológie a metafyziky

Bratislava: Univerzita Komenského 2007, 156 s.

Zámerom tejto monografie je oboznámiť čitateľa so základnými problémami epistemológie a metafyziky Jána Dunsu Scota. Kniha podľa slov jej autora Michala Chabada nadväzuje vo viacerých témach na práce S. Sousedíka, ktoré boli dlho jediným systematickejším zdrojom informácií o myslení Jána Dunsu Scota v našej jazykovej oblasti.

Prvý oddiel knihy (s. 7 – 18) poskytuje čitateľovi základný prehľad o živote a diele Jána Dunsu Scota. V druhom oddiele (s. 19 – 114) sa už autor sústreďuje priamo na filozofickú problematiku. Zamiera sa na kľúčové argumentácie z textov tohto stredovekého filozofa a predkladá nám ich tak, aby tento výber zachytával vývoj Scotovej metafyziky a epistemológie.

Scotus svoju náuku o poznaní začína rozvíjať ako kritiku ilumináčnej teórie Henricha z Gentu. Človek ako telesný tvor poznávajúci zmyslami je podľa Henricha bez pomoci nadprirodzenej iluminácie nevyhnutne odsúdený na nedokonalé a skreslené poznanie. Scotus vo svojej kritike Heinrichovej koncepcie demonštruje, že hoci rozum spolupracuje so zmyslami, dosahuje v istých oblastiach isté a platné poznanie aj bez iluminácie. To platí o niektorých evidentných pravdách prvých princípov, o skúsenostnom poznaní a poznaní vnútorných aktov duše. Scotova argumentácia v prospech tohto stanoviska, ktorú Chabada predkladá čitateľovi v prvej kapitole druhého oddielu (s. 20 – 35), tvorí základ, na ktorom františkánsky mysliteľ vystaval svoju náuku o dvoch druhoch poznania, intuitívnom a abstraktnom, ktorým sú venované kapitoly 2 – 4.

Podľa autora je Scotovo riešenie živo diskutovanej otázky o možnosti rozumovej intuície jednotlivín jedným z momentov, v ktorých Scotus prekračuje limity aristotelovskej

epistemológie a svojou kreativitou sa filozoficky odpútava od svojich scholastických predchodcov. Podľa Scota človek vo svojich poznávacích kapacitách disponuje tromi druhmi intuície singularných objektov. Prvým z nich je dokonalá priama intuícia. Tá je pre človeka poznamenaného dedičným hriechom dosiahnuteľná až v nebeskej vlasti – *in patria*. Predsa však ľudský rozum aj vo svojom pozemskom putovaní, *in via*, poznáva kontingentné pravdy a akty duše *nedokonalou priamou intuíciou*, bez poznania princípů individuácie. Ďalej je možná *nedokonalá nepriama intuícia* týkajúca sa spomienok na objekty minulých intuitívnych aktov poznania. Otázky spojené s prechodom poznania od poriadku singularity k poriadku univerzality sú témou Scotovej náuky o abstrakcii. Je presvedčený o nevyhnutnej viazanosti ľudského poznania na intencionálne obrazy *species intelligibilis*. *Species intelligibilis* sú účinkom integratívneho spolupôsobenia rozumu a predmetu ako usporiadaných parciálnych príčin. Formujú sa v dynamickom procese striedania aktívnych a receptívnych fáz v kognitívnom akte.

Ďalšou kľúčovou témou Scotovej filozofie, ktorej sa Chabada venuje v piatej kapitole (s. 75 – 87) tohto oddielu, je problém ontologickej lokalizácie spoločnej prirodzenosti.

Scotus argumentuje v prospech stanoviska, že hoci je *natura communis* reálne prítomná vo veciach ako ich metafyzická zložka, nie je koreňom numerickej singularity ale iba „umenšenej“ jednoty veci. Druhý modus spoločnej prirodzenosti predstavuje jej výskyt v rozume, kde je lokalizovaná ako univerzalita čiže ako pojem prvého či druhého stupňa. Scotova koncepcia teda opäť kombinuje v originálnej symbióze konceptualizmus s aristotelovským realizmom spoločnej prirodzenosti.

Predmetom 6. a 7. kapitoly (s. 88 – 114) je princíp individuácie. *Natura communis*, sama osebe indiferentná, je základom podobnosti predmetov. Scotovi zostáva vypracovať odpoveď na otázku: Čo je princípom individuácie? *Natura communis* podľa poriadku prirodzenosti predchádza individualitu a univerzalitu. Princíp individuácie nie je podľa Scota ani negáciou, ani akcidentom, ani aktuálnou existenciou či látkou (ako napríklad u Akvinského). Patrí veci vnútorne ako niečo pozitívne. Ale nie je ani formou, resp. kvintitou, čím však Scotus na prvý pohľad vyčerpáva tradičný ontologický aparát, ktorý vypracoval Aristoteles na formuláciu základných princípů reality. Aká je teda ontologická povaha princípů individuácie v Scotovej koncepcii? V závere analýzy tejto asi najdiskutovanejšej Scotovej filozofie na s. 108 Chabada odpovedá, opierajúc sa textové rozboru a histórii scotistických interpretácií, že scotovský princíp individuácie podľa všetkého možno chápať ako *vnútornú modálnu odlišnosť* od spoločnej prirodzenosti.

V poslednom, treťom oddiele (s. 115 – 144) knihy sa autor zaoberá Scotovým chápaním metafyziky, ktorá nadväzuje na jeho kritiku poznania. Limitácie týkajúce sa kapacít ľudského rozumu určujú aj kompetencie metafyziky, ktorá sa podľa Scota musí uspokojiť s analýzou obsahu pojmu súcna. Keďže jej predmetom nie je *prvé súcno*, ale súcno ako *prvé poznané*, metafyzika nie je teológiou, ale ontológiou. Takto chápaná metafyzika ho privádza až ku kritike analógie a k argumentačnému rozpracovaniu tézy o jednoznačnosti pojmu súcna, čím výrazne prekračuje horizont hlavného prúdu scholastickej tradície. Nie jednota rodu, ale práve jednoznačnosť transcendentálneho pojmu súcna, ktorá je vlastná rodovým pojmom, umožňuje jeho ontologicky chápanej metafyzike naplniť pod-

mienky, ktoré sú podľa Aristotelových *Druhých analytík* určujúce pre subjekt vedy. Scotus teda zúžil sféru legitímnej oblasti metafyziky. Na druhej strane mu to umožnilo obhájiť jej status platnej a univerzálnej vedy s primeranými kompetenciami. Transcendencia, Boh, stvorenie, substancie a akcidenty, ako aj transcendentálie – *unum, bonum, verum* –, ktoré spadajú rozsahom pod pojem súcna, sa stávajú právoplatnými predmetmi metafyziky ako vedy o súcne ako súcne.

Monografia je určená humanitne vzdelaným čitateľom a študentom, ktorí majú záujem o dejiny stredovekej filozofie a chcú hlbšie preniknúť do riešení niektorých problémov u Jána Dunsca Scota. Práca upútava pozornosť autorovou schopnosťou na pomerne malom priestore zachytiť s vecnosťou a mimoriadnou prehľadnosťou najdôležitejšie momenty Scotovho myslenia. Chabada nás erudovaným spôsobom zoznamuje s filozofom, ktorý originalitou a subtilnosťou svojho uvažovania výrazne vystupuje z tieňa svojich predchodcov. Dokazuje tým, že scholastickú filozofiu v žiadnom prípade nemožno považovať za výsostnú doménu Tomáša Akvinského, ktorý sa v bežnom povedomí súčasnej intelektuálnej obce občas chápe ako jediný povšimnutiahodný autor epochy, ktorá, priznajme si, stále zostáva bielym miestom na mape seriózných a kritických dejín myslenia. Michal Chabada stručnou, ale napriek tomu primerane hĺbkovou sondou do základných tém Scotovho diela rozširuje naše poznanie vrcholnej scholastiky. Preto by jeho kniha nemala chýbať v knižnici nikoho, kto si chce na stredoveké myslenie vytvoriť ucelenejší pohľad.

Martin Šarkan

Mgr. Martin Šarkan, PhD.
Katedra sociálnej práce TF TU
Kostolná 1
814 99 Bratislava 1
SR
e-mail: sarkanmar@yahoo.com